

บทวิจารณ์หนังสือ

พลังชุมชนกับมหาวิทยาลัย : ความท้าทายและคำตอบของโลกอนาคต

Book Review “Community Power and University : Challenges and Answers to the Future World”

ประทุมทิพย์ ทองเจริญ | Pratumtip Thongcharoen

ชื่อหนังสือ พลังชุมชนกับมหาวิทยาลัย
ความท้าทายและคำตอบ
ของโลกอนาคต

ผู้เขียน สมพันธ์ เตชะอธิก
และคณะ

จำนวน 55 หน้า

ปีที่พิมพ์ 2552

ราคา 50 บาท

สำนักพิมพ์ ขอนแก่นการพิมพ์

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ ได้ร่วมกันจัดสัมมนาวิชาการ 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2550 ภาควิชาการพัฒนารัฐบาล คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นศูนย์ประสานงานการจัดสัมมนาวิชาการพัฒนารัฐบาล ท้องถิ่นและสังคม หัวข้อ “ขับเคลื่อนงานพัฒนารัฐบาล ท้องถิ่นและสังคม” มีผู้เข้าร่วมจากสถาบันต่าง ๆ กว่า 43 แห่งทั่วประเทศ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552 มีการจัดสัมมนาวิชาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นและสังคมขึ้นอีกครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ เขต 6 (สสว.), กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กองทุนวิจัยฝ่ายวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, โดยประสานเนื้อหาเรื่องทั้ง 1 จากการจัดสัมมนาครั้งแรก และเรื่องที่ 2 บทบาทมหาวิทยาลัยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เชื่อมโยงพลังชุมชน

แม้ว่าการสัมมนาดังกล่าวผ่านมาเกือบทศวรรษ แต่ความไม่ล่าสมัยของสาระจากการสัมมนาทั้งสองครั้งได้ทำให้ผู้วิจารณ์สนใจที่จะนำเสนอจากการสัมมนาดังกล่าวมาเน้นย้ำและขยายความเพื่อให้เห็นว่าทางออกที่สำคัญของพลังชุมชนกับบทบาทมหาวิทยาลัยเป็นความท้าทาย และเป็นคำตอบของโลกอนาคตที่มหาวิทยาลัยต้องตระหนักด้วยการแปรเป็นการปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างแท้จริง

ในการวิจารณ์ครั้งนี้ ผู้วิจารณ์นำเสนอเนื้อหาในเล่มเป็นเบื้องต้นในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ สภาพปัญหาในปัจจุบัน แนวคิดในการขับเคลื่อนพลังชุมชน การขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อโลกอนาคต และบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ต่อจากนั้นจึงนำเสนอความคิดที่เห็นว่าน่าจะเป็นคำตอบที่จะเป็นไปได้จริง

ในเล่มเกริ่นนำถึงสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบันว่าสังคมยุคโลกาภิวัตน์โลกไร้พรมแดน แม้ว่าโลกจะเชื่อมโยงมากขึ้นแต่สังคมกลับแยกส่วนนำมาซึ่งความซับซ้อนและความวุ่นวายจากที่ต่าง ๆ ข้ามวัฒนธรรม ข้ามประเทศ และการครอบงำของระบบทุนนิยม มีการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และการกีดกันทรัพยากรส่วนรวม คนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ เกิดการผันแปรของสภาพแวดล้อม และการแย่งชิงทรัพยากรกระทั่งทำให้ผู้คนเริ่มสูญเสียความเป็นมนุษย์มากขึ้น กลายเป็น “มนุษย์ล่องหน” มีตัวตนแต่ถูกเปลี่ยนเป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยการว่าจ้างงาน ซึ่งเป็นแรงงานบนที่ดินของตนเองที่สำคัญ อุดมการณ์ต่าง ๆ เกิดการปลุกฝังความรู้ต่าง ๆ เป็น “การติดป้าย” ให้คนบางกลุ่ม เช่น ชาวบ้านเป็นคนตัดไม้ทำลายป่า ชาวเขาค้ายาเสพติด ซึ่งสิ่งนี้เป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ และทำให้คนก้าวเข้าสู่โลกาภิวัตน์มากขึ้น นอกจากนี้ สิทธิในการใช้สิทธิซ้อนกัน เช่น กรรมสิทธิ์มรดก ที่ไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่ง แม้ว่าจะเริ่มต้นไม้ของตนเองก็ตาม หรือแม้แต่กรณีการจัดการป่าชุมชนก็เช่นกัน ที่เกิดสิทธิซ้อนกันระหว่าง 3 ฝ่าย คือ รัฐ ชุมชน และองค์กรอิสระ ซึ่งพบว่าชาวบ้านมีการพึ่งพาตนเองน้อยลง หันไปพึ่งพารัฐมากขึ้น ตลอดจนการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นจำนวนมากส่งผลให้สังคมอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็งในชุมชนเหล่านี้ ส่วนหนึ่งล้วนเป็นผลมาจากการครอบงำทางความคิดจากชาติตะวันตก และจากผู้มีอำนาจ กระทั่งเกิดวิกฤติวัฒนธรรม ที่มาและทางออกของสังคมไทย ประเด็นนี้อคิน ริฟท์พินน์ กล่าวว่า “วิกฤติวัฒนธรรม คือ ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมสมัยใหม่กับค่านิยมเดิม พรรคการเมือง รัฐบาล มหาวิทยาลัย ข้าราชการ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนไม่ได้ ต้องเอื้ออำนวยและสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเอง” ที่ผ่านมาประเทศไทยพึ่งพาและเชื่อคำแนะนำจากต่างชาติเสียส่วนใหญ่ ประเทศพัฒนาไปจากเดิมมากโดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกและเศรษฐกิจที่มีความเป็นทุนนิยมมากขึ้น ในทางกลับกันก็ส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ป่าถูกทำลาย มีการอพยพแรงงานสู่ภาคอุตสาหกรรม ถูกครอบงำว่าการลงทุนด้านเกษตรเป็นสิ่งที่น่ากลัว มีความเสี่ยง และสร้างวัฒนธรรม “เงินตรา” ให้มีความสำคัญไปทุกที่ ระบบเครือญาติ และระบบอาวุโสที่เคยมีมากกลับลดคุณค่าลง กลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ทั้งนี้ เมื่อผู้คนในสังคมถูกเอาเปรียบจากนายทุนและผู้มีอำนาจ จึงมีความคิดที่จะรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคมเพื่อปกป้องสิทธิและประโยชน์ของกลุ่มมากขึ้น จนนำมาซึ่งการขับเคลื่อนพลังชุมชนในสังคมเพิ่มขึ้น แต่แรงขับเคลื่อนยังไม่มากพอ

และยังไม่ชัดเจนนัก จึงต้องหาที่พึ่งพิงและคนกลางในการประสานเพื่อให้ “ชุมชน” สามารถเจรจาต่อรองกับ “รัฐ” ได้อย่างมีหลักการและกฎวิธี รวมถึงมหาวิทยาลัยก็มีบทบาทในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับรัฐ

อนันท์ กาญจนพันธุ์ เสนอแนวคิดที่จะช่วยขับเคลื่อนพลังชุมชนไว้ 3 แนวคิด คือ

- 1) แนวคิดคัลโลกเชิงสถาบัน มหาวิทยาลัยต้องเป็นตัวช่วยคิด หรือ แม่แรง กล่าวคือ ควรมีการก่อตัวของสถาบันใหม่ ๆ เพื่อก้าวสู่ประชาธิปไตยแบบรากหญ้า ให้คนในชุมชนกล้าต่อรองผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยเฉพาะการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ป่าชุมชน โฉนดที่ดิน ชุมชน เป็นต้น ซึ่งการต่อรองถือเป็น “จุดปะทะ” หรือ “จุดตัด” ระหว่าง “ชุมชน” กับ “ภาครัฐ”
- 2) แนวคิดพื้นที่ท้องถิ่น กล่าวคือ วัฒนธรรม สังคม และความรู้ที่ต้องร่วมกันจัดการเชิงซ้อน โดยการเปิดพื้นที่ท้องถิ่น เช่น กรณีไข่มดแดง และ ป่าชุมชน เป็นต้น
- 3) แนวคิดอัตลักษณ์ หรือ ตัวตน ประเด็นนี้อธิบายได้ว่าโลกาภิวัตน์ทำให้คนกลายเป็น “มนุษย์ล่องหน” มากขึ้น การขับเคลื่อนชุมชนโดยการทำให้คนมี “อัตลักษณ์” มากขึ้น เพื่อให้รู้ว่าเราเป็นใคร เพื่อเอาไปต่อรอง หรือ เพื่อให้มีการเคลื่อนไหวในสิ่งที่เรา “ถูกตีตบ้าย” ทั้ง 3 แนวคิด เป็นแนวคิดที่ช่วยคิดและเชื่อมร้อยเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนพลังชุมชนเป็นจริงมากขึ้น ใน “กระแสโลกาภิวัตน์” และ “กระแสท้องถิ่นนิยม” ซึ่งถ้าไม่มีแนวคิดในการขับเคลื่อนพลังชุมชน และปล่อยให้ไปไปตามยถากรรม จะทำให้เราเหนื่อยยากและไม่สามารถเป็นไปได้จริง ดังนั้น การขับเคลื่อนพลังชุมชนควรจะมีแนวคิดที่เป็นตัวช่วยคือ คัลโลกเชิงสถาบัน พื้นที่ (ความรู้) และอัตลักษณ์ เพื่อให้เกิดพลังมากขึ้น เพราะถ้าไม่มีความคิดต่อยอดอาจจะทำให้พลังชุมชนลดลงไปเรื่อย ๆ

นอกจากที่กล่าวแล้ว ในเล่มยังได้นำเสนอเนื้อหาสาระที่ได้จากการอภิปรายเวทีรวม หัวข้อ “ขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อโลกอนาคต” มีผู้ร่วมเสวนาหลัก จำนวน 6 คน แต่ละคนเสนอสาระที่น่าสนใจมาก จิตติ มงคลชัยอรัญญา ให้ความสำคัญกับพลังชุมชนกับการขับเคลื่อนด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เขาย้ำว่าโลกอนาคตเป็นโลกที่เปิดตลาด ภาวะโลกร้อน และภัยที่ต้องเผชิญร่วมกัน สังคมในอนาคตมีความเสี่ยงร่วมกัน ที่เสี่ยงมากที่สุด คือ การให้คุณค่าของสังคมที่เปลี่ยนไปจาก “คุณค่า” ไปสู่ “มูลค่า” วงวิชาการควรเข้าไปเป็นหุ้นส่วนความรู้และสนับสนุนข้อมูลต่าง ๆ สังคมจะต้องยกระดับการเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ ที่ใหญ่กว่านั้น เพิ่มความรู้เท่าทัน มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีการสร้างภาคีเครือข่าย กล้าท้าทายอำนาจรัฐ และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้ รวมถึงการคำนึงถึง “ห่วงโซ่อาหาร” และ “ตลาดชุมชน” ด้วย ตรงกันข้ามกับมุมมองของ สุนทร ทัศนีย์ เชนกิง ในฐานะ NGOs (Non - Government Organizations) มองว่าปัญหาไม่ได้เกิดจากชุมชนแต่เกิดจากนโยบายรัฐที่พยายามเปลี่ยนแปลงและผลักดันให้ชุมชนเกษตรกรรมเพื่อการบริโภคกลายเป็นเกษตรกรรม

เพื่อการส่งออก การพัฒนาชนบทเกิดความผิดพลาด รัฐบาลใช้รูปแบบการพัฒนาแบบสำเร็จรูป ไม่ได้มองด้านความเข้มแข็งของชุมชน มองแต่ด้านที่อ่อนแอ

ขณะที่ สุริชัย หวันแก้ว ให้ความสนใจต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนเป็นสังคมฐานความรู้ โดยแสดงทัศนะว่า เราต้องพิจารณาว่ามหาวิทยาลัยเป็น “ตัวช่วย” หรือ “ตัวขวาง” โดยเสนอ 4 ประเด็นที่ควรพิจารณาสภาพปัญหาที่พบเจอ ได้แก่ 1) ความเสี่ยง เช่น ไม่เห็นความทุกข์ยากของคนระดับรากหญ้า หากการแลกเปลี่ยนมีเฉพาะในเครือข่าย 2) Knowledge Society หรือ สังคมอุดมปัญญา คนที่มีความรู้ได้เปรียบ 3) คุณค่าในสังคม เน้นที่เงินตรามากกว่าคุณค่าที่แท้จริง และ 4) การประเมินผล หรือ การตรวจสอบท่ามกลางภาวะที่สังคมแตกแยกเป็นสี ไม่มีใครฟังใคร ชุมชนจึงต้องสร้างพลังชุมชนจากตัวเอง สอดคล้องกับทัศนะของ สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ ซึ่งมีจุดเน้นที่การสร้างชุมชนสัมพันธ์ เขามองว่ามหาวิทยาลัยจะต้องเป็นหุ้นส่วนขององค์ความรู้กับชาวบ้านเรื่องการทำวิจัย เพราะข้อมูลส่วนใหญ่เป็นแบบ “Dynamic Mapping” มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา ผู้รู้ข้อมูลดีที่สุด คือ ชาวบ้าน มหาวิทยาลัยสามารถสร้างฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อเชื่อมประสานกับชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ มองพลังชุมชนในเชิงความพลวัตเช่นนี้ แต่สำหรับ สีน สือสวน เขากลับมองในบริบทของการพัฒนาจากเป้าหมายเล็กไปสู่เป้าหมายใหญ่ โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เท่าทัน รักษาทรัพยากรท้องถิ่น นำระบบธรรมาภิบาลมาใช้บริหาร สร้างพลังต่อรองของชุมชนและท้องถิ่นให้สามารถต่อยอดกับตลาดและรัฐได้ รวมถึงการสร้างเครือข่ายข้ามพื้นที่ สอดคล้องกับทัศนะของ กิตติชัย ไตรรัตนศิริชัย ซึ่งแบ่งชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนเมือง กับชุมชนชนบท โดยมองว่าชุมชนชนบทมีพลังขับเคลื่อนมากกว่าชุมชนเมือง ควรมองปัญหาจากเล็กไปใหญ่บ้าง หรือ มองจาก “ก้นเหวขึ้นข้างบน” ซึ่งมานิต แก้วอุดร เสนอแนะเพิ่มเติมว่าหน่วยงานด้านวิชาการในมหาวิทยาลัยควรเป็นที่เลี้ยงให้กับชุมชน ไม่ใช่แค่ดำเนินกิจกรรมตามงบประมาณที่ได้รับจากรัฐเท่านั้น

พิทยพันธ์ แวะศรีภา แสดงทัศนะว่า สังคมเปลี่ยนไปมาก ตั้งแต่ พ.ศ.2535 เป็นต้นมาที่เราจะพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นนิคส์ (Newly Industrialized Countries : NIC) พลังชุมชนจะก่อให้เกิดจุดเปลี่ยนของประเทศ ซึ่งเกิดจากการถักทอของ “คนเล็กคนน้อย” สิ่งนี้อาจเรียกว่า “พลังชุมชน” ซึ่ง วิเชียร แสงโชติ ให้นิยามตามแบบฉบับของเขาว่า “พลังชุมชน” คือ สิ่งที่มีมองไม่เห็น บอกไม่ได้ว่ามีพลังแค่ไหน จนกว่าจะเห็นการขับเคลื่อนของมัน ที่ผ่านมามีพลังชุมชนถูกครอบงำ / บดบังเอาไว้ สอดคล้องกับเดช พุ่มคชาตรงที่มองว่ากระแสนิยมชาติตะวันตกครอบงำสังคมไทย เช่น สัตว์เลี้ยงก็ต้องเลี้ยง

สัตว์ต่างชาติ แต่งงานก็จะแต่งงานกับชาวต่างชาติ เพราะต้องการรวย นอกจากนี้ ธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์ ยังให้ข้อมูลเสริมว่าพลังชุมชนเกิดขึ้นทุกยุคสมัย พลังชุมชน คือ การตื่นตัวแล้วออกมาเป็นผลบวกและสร้างสรรค์ โดยเน้นที่ “กลุ่มหัวใจสู้” ซึ่งเป็นกลุ่มที่หายากมากในสังคม การเกิดจุดเปลี่ยนของประเทศแต่ละครั้งจะต้องแลกรมาด้วยความสูญเสียเสมอ นักวิชาการควรวอกมาผลักดันพลังแฝงที่เรื้อรตัวตนซึ่งอยู่ในมุมมืดให้ออกมาในที่แจ้ง ด้วยเหตุนี้ เดช พุ่มศุข จึงมองว่า “พลังชุมชน” คือ คำตอบของคนอีสาน ประเทศไทยและโลก เน้นการสร้างพลังไท (พลังนอกคอก พลังกบฏ พลังที่สู้อยู่ภายในตนเอง) พลังใหม่พลังชุมชนขึ้นมาเพื่อสร้างโลกอนาคต โดยใช้สติปัญญาแก้ปัญหาผลาผลาความรุ่มเย็นมาสู่สังคม นอกจากนี้ ประเทศไทยถูกรอกรบงำทางความคิดจากชาติตะวันตก อย่างมองความคิดทุนนิยมเสรีมากนัก เช่น ห้างสรรพสินค้าใหญ่ ๆ อาทิ บิ๊กซี เทสโก้โลตัส ปลอดโซการเป็นเฉลยทางความคิด ปัญญาชนต้องลงมาหาชุมชน เป็นต้น

ในส่วนของมหาวิทยาลัย หากพิจารณาถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่ผ่านมา กระทั่งปัจจุบันพบว่า มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เน้นที่การตลาด เกิดระบบธุรกิจการศึกษา การแก้ปัญหาค่า นักวิชาการศึกษาข้อเท็จจริงแล้วไม่ฟันธง ไม่ชี้ผิด - ถูก ไม่สามารถหาทางออกให้สังคมได้ ดังที่ ตฤย์ ประเสริฐศรี ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ จึงเป็นที่มาของคำถามที่ว่ามาเรียนในมหาวิทยาลัยแล้วได้อะไร หรือ นักศึกษาให้อะไรกับมหาวิทยาลัยและสังคมบ้าง ทรงจิต พูลลาภ หยิบยกคำกล่าวของ วิทยากร เชียงกูร ซึ่งกล่าวไว้เมื่อ 30 ปีมาแล้วว่า “ฉันเยาว์ ฉันเขลา ฉันทึ่ง ฉันจึงมาหาความหมาย ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย สุดท้ายให้กระดาษณ์แผ่นเดียว” มหาวิทยาลัยไม่สามารถตอบโจทย์ของสังคมได้ ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เรียนรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัยมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ จึงให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าเราไม่สามารถปล่อยให้ชุมชนอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ดังเช่นที่ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า การสร้างเจดีย์ต้องอยู่ที่ฐานราก การให้ความสำคัญกับสาขาวิชาไม่มองในภาพรวม ไม่มองโครงสร้าง ทำให้มองภาพสังคมไม่ชัดเจน เช่น มองภาพพระพุทธรูปอาจกลายเป็นสัตว์ร้ายไปได้ มหาวิทยาลัยจึงควรทบทวนบทบาทในอดีต ปัจจุบัน และความคาดหวังต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ชุมชนต้องเป็นเจ้าของหลัก และเชื่อมโยงเครือข่าย รวมทั้งปรับเปลี่ยนเป็นปัญญาปฏิบัติที่สำคัญ มหาวิทยาลัยอยู่ในช่วงที่ต้องหันกลับมาทบทวนอุดมการณ์ปรัชญา และพันธกิจเป็นระยะ ๆ เมื่ออยู่ท่ามกลางวิกฤตมหาวิทยาลัยทำอย่างไรสามารถช่วยวิกฤตการณ์ได้มากน้อยแค่ไหน ควรกระจายอำนาจจากล่างขึ้นบน ดังที่ รุติพร ศิริพันธ์ พันธเสน ให้ข้อเสนอแนะไว้ สอดคล้องกับ พรธณยูพา นพรัค ที่เห็นว่า

ผู้บริหารและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ควรหันมาฟังข้างล่างบ้าง ไม่ใช่ทำเพื่อเกณฑ์ชีวิต ควรเน้นให้นักศึกษาเป็นอาสาสมัครลงพื้นที่ในชุมชนด้วย ดังนั้นผู้บริหารควรเป็นผู้ขับเคลื่อนก่อน ประเด็นนี้ บัณฑิต อ่อนดำ เสริมว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2515 มหาวิทยาลัยถูกมองว่าเป็น “หอคอยงาช้าง” ไม่เข้าถึงชุมชน การทำวิจัยส่วนใหญ่เน้นที่ตอบสนองนายทุน ซึ่งควรหันมาทำวิจัยเพื่อการพัฒนาคนด้วย และควรเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง และเอาสาขาวิชาไปช่วยศักยภาพของมหาวิทยาลัย จากที่กล่าวมาทั้งหมด ปรัชชาติ วัลย์เสถียร จึงสรุปภาพรวมประเด็นนี้ว่าบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการประจวบเหมาะ ๆ มิเช่นนั้นก็จะหายไป เป้าหมายระดับต้น คือ สร้างบัณฑิตให้มีชีวิตรอดในสังคม เป้าหมายระดับสูง ยกกระดับความคิดไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อให้สรรพชีวิตอยู่ร่วมกันได้ จัดให้มีหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นและชุมชนได้ และเอื้อต่อภาคีการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ประกอบด้วย ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และชุมชนออนไลน์ นอกจากนี้ การเน้นเรื่องสหศาสตร์ หรือ การข้ามศาสตร์ มีการสอนภาคสนาม ภาคปฏิบัติให้นักศึกษาได้เรียนรู้ท้องถิ่นและชุมชน และปรับตัวชีวิตการบริการสังคมในระบบประกันคุณภาพการศึกษา

จากการที่ผู้นำเสนอบทวิจารณ์นี้ได้เข้าร่วมประชุมวิชาการและเก็บรวบรวมข้อมูลประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติม พบว่า ช่วงต้นปี 2558 มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของมหาวิทยาลัยกับชุมชน จากบทบาทของ “คนกลาง” หรือ “พี่เลี้ยง” กลายเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม (University Community Engagement) อย่างที่ทราบกันดีว่า “พันธกิจ” (Mission) ของทุกมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ การบริการวิชาการ เป็นหนึ่งในพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่จะต้องดำเนินการขับเคลื่อนงานวิชาการเพื่อบริการแก่ชุมชนและสังคมรอบด้าน จึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพันธกิจอื่น ๆ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยรับใช้สังคมมีชื่อเรียกหลากหลาย อาทิ Social Enterprise, Corporate Social Responsibility (CSR) ตลอดจน จิตอาสา (Public Mind / Public Consciousness) เป็นต้น จึงหมายถึง การที่มหาวิทยาลัยมีความตระหนักในพันธกิจด้าน “การบริการวิชาการ” ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย (Policy Making) ของมหาวิทยาลัยไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่สายสนับสนุน และนักศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ตลอดจนเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางวิชาการและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ร่วมกัน เพื่อเป็นการยืนยันระบบคิดที่ว่ามหาวิทยาลัย คือ ส่วนหนึ่งของชุมชน

หากย้อนไปในสังคมอดีตพบว่า เป็นในลักษณะสังคมปฐมภูมิ แนวคิดทฤษฎีของเยอร์มัน เรียกสังคมแบบนี้ว่า “Gemeinschaft” (Gareth Dale. 2008 : 495 - 524)

ที่ผู้คนในสังคมอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกสถาบัน ก็ว่าได้ ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา วัด และหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะการพึ่งพาของคนในชุมชนด้วยตนเองเพื่อคอยเป็นหูเป็นตา และสอดส่องภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน ซึ่งลักษณะนี้ต่างประเทศเรียกว่า “Watchdog” คล้ายตา สับปะรด หรือสุนัขเฝ้าบ้าน ดังที่มีการกล่าวถึงในบทความของ Jeffres and Kumar (2014 : 81) เรื่อง “Community Editors Look Beyond Watchdog Role” เขากล่าวถึงผลกรรสำเร็จของบรรณาธิการและสำนักพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาว่ามี 14 วิธีการที่จะดูแลชุมชน หนึ่งในนั้นคือ การเฝ้าระวังลักษณะ “Watchdog” โดยคนในชุมชนซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและเป็นหน้าที่พลเมืองที่พวกเขาพึงกระทำ นอกจากนี้ ยังรวมถึงความช่วยเหลืออื่น ๆ เท่าที่คนในสังคมจะช่วยให้ อาทิ ในประเทศไทยมีการลงแขกเกี่ยวข้าว การระแวงระวังภัยจากอาชญากรรม ยาเสพติด รวมถึงภัยพิบัติที่มาโดยไม่รู้ตัว เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความวิเคราะห์ว่าสังคมแบบปฐมภูมิสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งหลักปรัชญาดังกล่าวสามารถนำมาใช้ได้อย่างดีในยุคปัจจุบัน หลายคนจึงต้องการหนีสังคมวุ่นวายเห็นแก่ตัวอย่างที่เป็นอยู่ และโยกย้ายที่จะกลับไปใช้ชีวิตแบบสังคมดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็นเมื่อหลายสิบปีก่อน ซึ่งผู้เขียนบทความเชื่อมั่นว่าคนในสังคมสามารถออกแบบสังคมและสร้างสังคมที่ดีร่วมกันได้ หากเราคิดว่าสังคมที่เป็นอยู่ยังไม่ใช้ในแบบที่เราต้องการ

อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาในประเทศไทยยังไม่มียุคมหาวิทยาลัยใดให้ความสำคัญกับการบริการวิชาการที่ชัดเจนและเป็นระบบนัก ส่วนใหญ่มักทำเท่าที่ทำได้ ขาดการวางแผนเชิงรุกลงในพื้นที่ของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การบริการวิชาการเป็นเพียงแค่พันธกิจรองลงมาจากการสอนและการวิจัย นอกจากนี้ ยังพบว่าการบริการวิชาการของไทยกับชุมชนและสังคมช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ยังมองเห็นภาพไม่ชัดเจนและการดำเนินการยังไม่เป็นรูปธรรมนัก ผลงานจึงค่อนข้างกระจุกกระจายไร้ทิศทางและแผนงานที่จะลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ประเด็นนี้ ผศ.นพ.เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ข้อเสนอแนะในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ “University - Community Engagement : UTS’s Shopfront Model” เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2558 ว่า “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากปราศจากการมองเห็นความสำคัญของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งจะไปแล้วจะต้องเริ่มจากสภาคณาจารย์เพื่อสรรหาอธิการบดีที่มีวิสัยทัศน์แบบนั้น จากนั้น อธิการบดีก็จะไปสรรหารองอธิการบดีและคณบดีที่มีแนวคิดและอุดมการณ์แบบเดียวกัน ขณะเดียวกันคณบดีก็จะสรรหารองคณบดีและหัวหน้าสาขา

ที่มีแนวคิดที่จะขับเคลื่อนงานบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคม เหล่านี้เมื่อทำเป็นระบบ จะกลายเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมอย่างครบถ้วนทุกระดับ” ซึ่งขณะนั้นมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาขับเคลื่อนการทำงานเพื่อเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” อย่างเต็มรูปแบบแล้วเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนตามพันธสัญญา (commitments) ที่มหาวิทยาลัยมีต่อชุมชน

สอดคล้องกับงานของ Bergmann (1996 : 37 - 52) ที่เขาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “พันธสัญญา” ไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้ที่เกี่ยวข้อง / ความเป็นเจ้าของ – ชุมชนจะต้อง ความเป็นเจ้าของข้อมูลและเป็นผู้ผลิตร่วม สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งแผน ถูกเขียนโดยนักปกครอง กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจ พลเมืองจึงเข้ามา มีบทบาทเกี่ยวกับแผนมากขึ้น โดยวิธีการที่ใช้ คือ “a grass - root approach” จากวิธีการนี้ พลเมืองมีอำนาจมากขึ้น ดังนั้น ตามกำหนดการจึงได้จัดตั้งให้ชุมชนเป็นผู้นำในการ ก้าวไปข้างหน้า 2) การปฏิบัติ – ชุมชนจะช่วยพัฒนาแผนโดยเชื่อมโยงความเป็นเพื่อน บ้านและภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามพันธสัญญาในทางปฏิบัติที่ได้ไว้ต่อกันโดยมี การปรับขอบเขตพื้นที่ใหม่ (rezoning) ให้กว้างขวางและชัดเจนยิ่งขึ้น 3) ความยืดหยุ่น / นวัตกรรม – การวางแผนจะต้องมีความยืดหยุ่นทั้งด้านเวลาและนวัตกรรม เนื่องจาก ปัญหาใหม่ย่อมต้องอาศัยวิธีแก้ไขใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน 4) มาตรฐานจริยธรรมขั้นสูง – นักวางแผนจะต้องมีพันธกิจด้านนี้ เนื่องจากบ่อยครั้งงานของนักวางแผนจะเกี่ยวข้องกับ ประเด็นสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปกป้องสิทธิและความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินของ คนในชุมชน โดยอิงฐานความเป็นธรรม เปิดเผย การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ต่อสาธารณะ เป็นต้น 5) พันธกิจ – การวางแผนที่ดีที่สุด ตัวแทนต่าง ๆ จะต้องเรียนรู้ว่า พวกเขาจะต้องทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีความยืดหยุ่น มีความรับผิดชอบต่อลูกค้า และมีพันธสัญญาต่อการบริการ ซึ่งพบว่าคณะทำงานมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่ขาด การบูรณาการร่วมกัน ดังนั้น ตัวแทนเหล่านี้ควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิสัยทัศน์ เพื่อขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ การปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยจะส่งผลดี ต่อความเป็นมิตรและกระบวนการดำเนินการในทางปฏิบัติที่ง่ายขึ้น

จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังที่กล่าวมา จึงนำมาสู่แนวคิดการช่วยเหลือ สังคมลักษณะ “จิตสาธารณะ” หรือ “จิตอาสา” ของผู้คนที่มีความเสียสละที่จะทำ ประโยชน์แก่สังคมของพวกเขาให้น่าอยู่ บ้างก็ใช้เวลาหลังเลิกเรียน หลังเลิกงาน มาช่วย งานกุฎย ช่วยงานที่โรงพยาบาล บางกลุ่มก็ช่วยกันทำโครงการสร้างสรรค์ในวันหยุด เพื่อเยาวชนและผู้สูงอายุ เหล่านี้คือกิจกรรมสร้างสรรค์ที่คนในสังคมพยายามทำขึ้นมา

แม้ว่าจะจะเป็นเพียงกลุ่มคนเล็ก ๆ แต่พวกเขาเชื่อว่าสักวันหนึ่งกลุ่มเล็ก ๆ เหล่านี้จะเติบโตเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีพลังเข้มแข็งต่อการขับเคลื่อนงานช่วยเหลือสังคมสู่วงกว้างขึ้นในลักษณะ “องคาพยพ” โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาที่เพียบพร้อมด้วยสรรพวิทยา กำลังคน และงบประมาณ ดังนั้น จึงมีแนวคิด “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปแล้วแนวคิดดังกล่าวมีมานาน แต่อาจจะยังไม่เป็นรูปธรรมนัก กระทั่งเกิดกระแสสังคมดังที่กล่าวมา มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถนิ่งดูตายต่อไปได้ จึงได้สานฝันแนวคิด “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ทั้งนี้ มีการกล่าวถึงกระแสของบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม ว่าเริ่มต้นอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ โดย University Technology Sydney (UTS) ประเทศออสเตรเลีย เขามีแนวคิดในการบริการวิชาการเชิงรุกแก่ชุมชนและท้องถิ่น ภายใต้ชื่อ “Shopfront” ตั้งแต่ ค.ศ.1996 กระทั่งปัจจุบัน เกือบ 20 ปีมาแล้วที่ UTS ส่งสมประสบการณ์ ลองผิดลองถูกในการดำเนินการทางด้านนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง กระทั่งวันนี้ UTS ได้กลายเป็นต้นแบบ (Prototype) ของการบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคมอย่างแท้จริง โจทย์สำคัญของการทำงานบริการวิชาการรับใช้สังคมโดย Shopfront คือ ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งเน้นการเรียนการสอนในชั้นเรียน เน้นทฤษฎี แต่ขาดการลงมือปฏิบัติ ขาดการมองในเชิงบริบทร่วมกับชุมชนและสังคม ดังนั้น Shopfront จึงมีแนวคิดที่จะนำประสบการณ์ในทางปฏิบัติของอาจารย์และนักศึกษาร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อตอบโจทย์ดังกล่าว ซึ่งจะเติมเต็มการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะสุดท้ายบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจะต้องไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมของเขา ดังนั้น การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างอาจารย์และนักศึกษา กับชุมชนรอบด้าน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันของมหาวิทยาลัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ

จากกระแสดังกล่าวของ shopfront ประเทศออสเตรเลีย จึงนำมาสู่การขับเคลื่อนบทบาท “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” โดยภาคส่วนต่าง ๆ ของไทย ได้แก่ 1) Engagement Thailand (Ent) มี ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสุอาน อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการอำนวยการ 2) สถาบันคลังสมองแห่งชาติ มีศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัติ บุญ - หลง ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ และ ดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร เป็นผู้รับผิดชอบหลัก 3) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ประกาศตัวชัดเจนว่าจะเป็นผู้นำทางด้านนี้ จากนั้น ก็มีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาเป็นแนวร่วมมากขึ้น ขณะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้

เช่นกัน แต่ยังคงอยู่ในระดับการรับแนวคิด ยังไม่ได้ลงไปสู่การจัดทำนโยบายและแผนเพื่อขับเคลื่อนทั้งระบบ ซึ่งเห็นได้จากการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ Shopfront เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมามีครั้งนั้นมีผู้บริหารของมหาวิทยาลัยจากประเทศไทยเพียง 12 คนเท่านั้นที่เข้าร่วมเพื่อนำแนวคิด หลักการ และกระบวนการการทำงานของ Shopfront มาขับเคลื่อนในประเทศไทยให้เป็นรูปธรรมภายหลังจากเสร็จสิ้นการอบรม ซึ่งเป็นที่มาของการจัดประชุม “University - Community Engagement : UTS’s Shopfront Model” ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเมื่อช่วงต้นปี 2558 นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะหันมาใส่ใจพันธกิจ “การบริการวิชาการ” โดยมุ่งเน้นโครงการและกิจกรรมลักษณะ “จิตสาธารณะ” มากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง อันมีผลให้เมล็ดพันธุ์ “จิตอาสา” ในจิตใจของนักศึกษาของงอกงาม เกิดแรงบันดาลใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมมากขึ้น ในที่สุดก็จะทำให้เยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต

กรณีของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้งหลาย ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานที่มั่นอยู่ในท้องถิ่น และประกาศตนเองว่า “เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อรับใช้ท้องถิ่น” ควรจะถามตนเองได้แล้วว่า ได้ทำหน้าที่หรือไม่ ถ้าทำรับใช้อะไร และอย่างไร มิเช่นนั้นสิ่งที่เป็นปรัชญาก็เป็นได้แค่ปรัชญาที่ไร้สาระเท่านั้น

“ชุมชน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมีการขับเคลื่อนอยู่ตามที่แตกต่างกัน ของ “คนเล็กคนน้อย” ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ แต่อาจถูกลดทอนบทบาทลงในช่วงก่อนหน้านี้นี้ แต่ปัจจุบันกลับพบว่า ผู้คนกำลังโยกหาความเป็นชุมชนมากขึ้นทุกขณะ อันเนื่องมาจากความต้องการพลังในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันในหลาย ๆ อย่างเพื่อปกป้อง / เรียกร้องสิทธิของคนในชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะการทำอะไรโดยคนเพียงคนเดียว หรือ กลุ่มเล็ก ๆ ย่อมขาดพลังในการขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งในหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า ชุมชนมิได้มีแต่ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชุมชนออนไลน์ด้วย

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน มีความเคลื่อนไหวที่รวดเร็วซับซ้อน มีแนวโน้มของความรุนแรงและความแตกแยกอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเป็นธรรมทางสังคม และความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งล้วนเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อองค์ความรู้ และบทบาทของสถาบันการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ที่ผ่านมามีผู้คนในชุมชนและสังคมล้วนเผชิญกับปัญหามากมายซึ่งเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยม ทำให้พลังชุมชนเริ่มก่อตัวขึ้นในสังคมเด่นชัดขึ้น จากที่เคยเป็นมนุษย์ล่องหน

ก็เริ่มมีการขับเคลื่อนให้เห็นเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมของคนในชุมชน อันเกิดจากการเอาเปรียบจากภายนอกและจากภาครัฐเอง แต่พลังขับเคลื่อนและการปรากฏตัวของพลังชุมชนก็ยังไม่เป็นรูปธรรมนัก เนื่องจากบางส่วนของภาคกลัวต่อภัยและความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญหน้า ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยจึงควรเข้ามาเป็น “พี่เลี้ยง” และร่วมปฏิบัติกับชุมชน และเป็น “คนกลาง” ระหว่าง “รัฐ” กับ “ชุมชน” เพื่อมิให้ชุมชนถูกเอาเปรียบ หรือ ช่วยให้ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองสิทธิและประโยชน์ของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะที่ปัจจุบันบทบาทของมหาวิทยาลัยกับชุมชนเปลี่ยนไปเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ซึ่งการขับเคลื่อนในมหาวิทยาลัยจะต้องเริ่มจากผู้บริหารเป็นอันดับแรก และควรทบทวนเป้าหมายของมหาวิทยาลัยเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ตอบโจทย์สังคม ตลอดจนนำพาสังคมและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติไปได้ ดังเช่นที่ สมพันธ์ เตชะอธิก กล่าวไว้ในปกหลังของหนังสือเล่มนี้ว่า “พลังชุมชน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพึ่งตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตัวชุมชนเองจะต้องผสมผสานกับพลังภายนอก โดยหน่วยงานภายนอกมีบทบาทเอื้ออำนวย สนับสนุน ประสานทรัพยากร จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งและจัดการความรู้ เพื่อขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ การขับเคลื่อนพลังชุมชนจึงเป็นภารกิจร่วมกัน”

หากพิจารณาถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนพลังชุมชนที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ โดยมองที่ประโยชน์ในเชิงนโยบายของผู้ที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า มี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การมองปัญหาจากเล็กไปใหญ่ จากกันเหวไปข้างบน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีล่างขึ้นบน “Bottom - Up” รวมถึงการมองเป้าหมายเล็กไปสู่เป้าหมายใหญ่ สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เท่าทัน รักษาทรัพยากรท้องถิ่น นำระบบธรรมาภิบาลมาใช้ 2) ผู้นำการขับเคลื่อน (พระเอก) คือ ชุมชน ส่วนมหาวิทยาลัย คือ พี่เลี้ยงผู้ร่วมปฏิบัติ รวมถึงคนที่มีลักษณะ “กลุ่มหัวไวใจสู้” และ “ภาคีเครือข่าย” และ “เครือข่ายข้ามพื้นที่” ที่จะดึงเข้ามามีส่วนร่วม 3) มหาวิทยาลัยควรทบทวนบทบาทตัวเองในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนชุมชนให้มากกว่าเดิม มิใช่อยู่บน “หอคอยงาช้าง” ซึ่งบางครั้งจะต้องทำหน้าที่ “ซีเมนต์ - ซีเมนต์” ให้กับสังคมได้ ในอนาคตมหาวิทยาลัยกับชุมชนจะไม่สามารถแยกออกจากกันได้อีกต่อไป ทั้งสองฝ่ายต้องเปิดใจ หันหน้า และเดินเข้าหากัน เช่น มหาวิทยาลัยต้องจัดหลักสูตรให้นักเรียนได้ลงภาคสนามไปสัมผัสวิถีชีวิต และรับรู้ปัญหาของชุมชนมากขึ้น จากนั้นนำมาทำวิจัยเพื่อช่วยแก้ปัญหา และนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปแนะนำในการแก้ปัญหาของชุมชน และเชิญปราชญ์ชุมชนมาให้ความรู้ หรือภูมิปัญญาในรั้วมหาวิทยาลัย หรืออาจจะให้นักศึกษาไปเรียนกับปราชญ์ที่บ้าน เนื่องจากปัญหาของชุมชน

และสังคม มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา “Dynamic Mapping” ผู้รู้ข้อมูลที่ดีที่สุด คือ ชาวบ้าน

4) การจัดการหลักสูตรที่เน้นใช้ประโยชน์ได้จริงและช่วยแก้ปัญหาสังคม อย่าปล่อยให้ นักศึกษาเรียนตามกระแสทุนนิยม จบแล้วได้ปริญญาเพียงแคใบเดียวที่ใช้ทำอะไรไม่ได้ นั้นหมายถึงความสูญเปล่าที่เกิดขึ้น โดยเน้นที่ “คุณค่า” ไม่ใช่ “มูลค่า” 5) เป้าหมายของ มหาวิทยาลัยควรมีทั้งการสร้างบัณฑิตให้มีชีวิตรอดในสังคม และการยกระดับความคิด ไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อให้สรรพชีวิตอยู่ร่วมกันได้ จัดให้มีหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น และชุมชนได้ และ 6) ภาครัฐควรทบทวนการส่งเสริมการเกษตรว่าไทยเหมาะกับการ ทำเกษตรกรรมแบบไหน ที่สำคัญรัฐบาลไม่ควรใช้รูปแบบการพัฒนาแบบสำเร็จรูป

เอกสารอ้างอิง

- เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “University - Community Engagement : UTS’s Shopfront Model” เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2558 ณ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร.
- Bergmann, Paul A. (1996). Five Commitments That Can Make A Difference. In McClendon, Bruce W.Z and Catanese, Anthony James (Eds.). **Planners on Planning** (pp. 37-52). San Francisco : Jossey - Bass.
- Gareth Dale. (2008). Karl Polanyi's The Great Transformation: perverse effects, protectionism and Gemeinschaft. **Economy and Society**, 37,495 - 524.
- Jeffres, Leo W. and Kumar, Anup. (2014). Community Editors Look Beyond Watchdog Role. **Newspaper Research Journal**, 35,81.